

met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht

"met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht", zo omschrijft **Paul Schnabel** (SCP) het huidige humeur sinds enkele jaren / decennia maken burgers zich zorgen over het **morele gehalte** van onze samenleving er zou sprake zijn van vervaging van normen en waarden, **verharding**, **verruwing** en **verhuftering** dat gebrek aan publieke moraal zou zich uiten in zinloos geweld, korte lontjes, de *selfie-cultuur*, etc

dit heeft geleid tot vele discussies, publicaties, campagnes en politieke stellingnames:

- vanaf 2001 verschijnen er reclames van *SIRe* in het kader van de campagne "**de maatschappij dat ben jij**"¹
- Balkenende (CDA): "**fatsoen moet je doen** [...] *het belang van waarden en normen actief uitdragen*" (2002)
dit is consistent met confessionele ideeën als de **zorgzame samenleving** en Kuiper's **kringenleer**
- Wouter Bos (PvdA): "*we moeten weer **durven moraliseren***" (2007), een herwaardering van **verheffings**-idealen
- Rutte (VVD): "*we ergeren ons aan **hufferigheid, egoïsme, mensen die alleen geloven in het Dikke-Ik***" (2015)
de term **dikke-ik** komt van filosoof Harry Kunneman (*De opmars van het dikke-ik*, 2005)
een soortgelijk 'ik' wordt beschreven in: **De grenzeloze generatie en de opmars van de B.V. IK** (*Motivaction*)

'de ander' laat het afweten

politiek gezien is 'de samenleving' geen 'objectief' gegeven, zij moet **verbeeld** worden

'samenleving' veronderstelt een '**samen**', en daarvoor moeten we definiëren **wat ons bindt**

"met mij gaat het goed, met **ons** gaat het slecht" (SCP) raakt aan een gevoelige kwestie: **wie zijn 'wij'?**

'**wij**' zijn de mensen die bezorgd of geërgerd zijn dat '**de ander**' zich zo weinig verheffend gedraagt

bankiers zijn te hebberig, migranten te religieus, scholieren ongeïnteresseerd, politici spijziek, de elite arrogant de **eigen identiteit** wordt afgezet tegenover '**de ander**' die het in moreel / sociaal opzicht laat afweten

- de culturele onderklasse door autochtoon af te zetten tegen allochtoon, en elite tegen de gewone man
- de elite doet dat door de lagere cultuur (het *plebs*) af te zetten tegen 'beschaving' (*patriciërs*)

verbeelding van de samenleving

volgens socioloog Willem Schinkel **bestaat er geen samenleving** als neutraal, objectief gegeven

in *De gedroomde samenleving* (2011) typeert hij het concept 'samenleving' als een wensdroom, een geloof

in *Over nut en nadeel van de sociologie voor het leven* (2014) stelt hij dat de samenleving is als God:

"iedereen gaat er van uit dat zij bestaat, maar niemand heeft haar ooit gezien"

Schinkel stelt dat de samenleving een geloof is, een gedroomde entiteit, die **bestaat zoals er in haar geloof wordt**

de samenleving wordt altijd **verbeeld**, o.a. door verhalen / theorieën; zonder verbeelding geen samenleving die verbeelding is geen 'objectieve beschrijving', geen representatie, maar fictief, een **ideaal**, een **normatief** concept het verwijst naar een entiteit / identiteit met een **vorm** of **doel**, iets dat bevordert kan worden of kan **desintegreren** de term maakt daarmee onderscheid mogelijk tussen wenselijk / onwenselijk, gezond / ongezond, normaal / afwijkend

het **taal**-gebruik, de **manier van spreken** over onszelf en de ander, speelt hierbij een belangrijke rol er zijn diverse **functies van taal**, en visies op wat taal is / doet; twee (filosofische) uitersten zijn:

- > taal is een instrument waarmee we de werkelijkheid **beschrijven**
- > taal is een medium, waarmee we **betekenis stichten**

vooral Michel **Foucault** heeft de aandacht gevestigd op de rol van het **discours** in het stichten van een werkelijkheid het **vertoog** (*discours*) is de taal die gebezigd wordt in een bepaalde (sub)-cultuur (of omtrent een bepaald thema) de wetenschap, de politiek, de gezondheidszorg, het onderwijs, het leger, etc. hebben allemaal hun eigen **vertoog** en bepaalde thema's kennen ook een eigen **vertoog**: het integratie-debat, het milieu, Sinterklaas, etc. (Foucault's *discours*-begrip lijkt sterk op **Wittgenstein's** notie van **taal-spel**)

het **vertoog** is de taal waarmee een groep de wereld **structureert** (en daarmee vastlegt wat moreel en *waar* is) een **construct van samenhangende begrippen** waarbinnen een individu subject is, en de wereld **betekenis** heeft het **vertoog** beschrijft niet (objectief) de realiteit, maar de realiteit kan alleen **door** het *discours* gekend worden elke cultuur en elke historische periode kent zijn eigen *discours* en *epistèmè* (wereldbeeld)

onze **wereld**, onze kijk op de realiteit, wordt **gestructureerd** door het **vertoog** / manier van spreken:

"wat er gezegd wordt, is afhankelijk van hoe het gezegd wordt"

m.a.w: met taal **framen** (kadreren) wij de werkelijkheid, **selecteren** we wat we belichten (en hoe), en wat niet zo creëren we een **beeld** van de werkelijkheid, dat in het sociale domein een nieuwe werkelijkheid wordt; een wereld het herhaaldelijk samen of door elkaar noemen van termen leidt tot associatie van ideeën (*self fulfilling prophecy*) zo associëren we *terrorist* de afgelopen decennia eerder met *moslim* dan met *vrijheidsstrijder*

ook voor niet-totalitaire samenlevingen geldt dat er voortdurend wordt gewerkt aan een beeld van 'wat ons bindt' soms is dat etnische afkomst, soms een gedeelde taal, soms een gedeeld belang, soms een doel of ideaal, etc maar dit dient altijd **verbeeld** te worden, en het *discours* is het meest algemene medium daarvoor (maar ook beeldende kunst, klederdracht, omgangsvormen, rituelen, muziek dragen er toe bij) in een niet-totalitaire samenleving wordt het **verschil** tussen mensen en groepen (tot op zekere hoogte) erkend mensen kunnen zich in diverse verbanden organiseren, met uiteenlopende **wereldbeelden** en **ideologieën** binnen die verbanden worden bepaalde **waarden** gehuldigd, en gelden de regels van het betreffende *discours*

de huidige samenleving wordt gekenmerkt door **fluiditeit van identiteiten** en **fragmentatie van waarden**
dit leidt tot **onzekerheid**, (status)**angst**, **wantrouwen** en **behoefte aan controle** over het eigen leven
men is op zoek naar **respect** en **autonomie**, maar voelt geen behoefte om **zelf gecontroleerd** te worden
beleid om 'de ander' te integreren / beschaven is dan ook **niet voor onszelf** bedoeld:

- > 'we' willen sociale cohesie en culturele identiteit, maar behoeven zelf geen *Bildung, verheffing*, vorming, etc
- > 'we' willen zekerheid en veiligheid, maar willen zelf **geen overheidsbemoeienis** achter onze eigen voordeur
- > 'we' willen meer controle en transparantie, maar zelf **vrij zijn van betutteling**, paternalisme en bedilzucht

men zoekt **bevestiging van de eigen identiteit** en **eigen waarden** bij groepsgenoten

deze **groeps-identiteiten** ontstaan door zich te profileren **tegenover andere identiteiten** en waarden

'de ander' verschijnt als degene die het laat afweten: de anti-these t.o.v. de eigen moraal / identiteit

om angst en onzekerheid te overwinnen wordt het **eigen gelijk** tegenover de ander geplaatst

zo ontstaat de neiging om **neer te kijken** op 'de ander', die niet kan of wil voldoen aan het goede / het juiste

- > voor de bovenklasse (economisch of intellectueel) is en was er altijd de onderklasse om zich tegen af te zetten:

*"de onderklasse ontbreekt het aan **beschaving**"* (zelf-beheersing, zelf-reflectie, inzicht, fatsoen, smaak, etc)

- > de onderklasse heeft meer moeite om de bovenklasse te beschuldigen van normloosheid / onbeschaafdheid

daarom zijn (als het gaat over het gebrek aan **beschaving**) de **allochtonen** een gemakkelijke **zondebok**

maar omdat **arbeid** ook een belangrijke waarde is, kan de **intellectueel** ook weggezet worden als 'uitvreter'

- > **hardwerkend Nederland** tegenover de uitvreters (intellectuelen, werklozen, studenten, kunstenaars)
- > **geïntegreerde burgers** tegenover onaangepasten (allochtonen, criminelen, het plebs)

de teloorgang van normen & waarden / identiteit / sociale cohesie is de schuld van:

- > volgens **populisten: links multi-culturalisme** (onze indentiteit is verwaterd / te grabbel gegooid)
oplossing = trots op eigen cultuur / regionalisme / minder overheid / minder EU
- > volgens **hoger opgeleiden: populisme** (het plebs moet aan *verheffing* doen)
oplossing = meer staat, meer *verheffing* & vol burgerschap

i.p.v. onverschillig te zijn moeten we 'onze verantwoordelijkheid nemen' en 'de ander op zijn gedrag aanspreken'
maar zijn we dan, **onder het mom van burgerschap**, niet vooral bezig met '**de ander' de maat te nemen?**

"Nederlanders zijn anno 2001 op zoek naar geborgenheid, respect, herkenning en beschutting in een complexe en onzekere wereld [...] door deze defensief ingestelde mentaliteit raakt de samenleving meer op zichzelf gericht en minder op internationale solidariteit [...] een 'duidelijk pleidooi' voor discipline, de afschaffing van de gedoog-politiek en de terugkeer van plichtsbesef [...] men is sceptisch over vrijheid [...] de overtuiging heerst dat er door individuen vaak misbruik van wordt gemaakt. [...] het tij van de individualistische maatschappij moet worden gekeerd, de traditionele normen en waarden hersteld" (Nationaal Vrijheidsonderzoek - Motivaction / Nationaal Comité 4 & 5 mei)

"De gedragsregels zijn sinds de jaren vijftig aan grote veranderingen onderhevig geweest. [...] Niemand laat zich meer wat zeggen, er is in het openbaar verkeer een 'heb-ik-wat-van-je-aan'-houding. Bovendien zijn we allemaal anoniem geworden. Als mensen in een anonieme omgeving zijn doen ze de meest onfatsoenlijke dingen. [...] Sinds de jaren tachtig is het gevoel van onveiligheid sterk toegenomen. De mensen zijn de greep kwijt op de omgeving. De wereld is al te veelvormig geworden om nog eenvoudig te kunnen worden begrepen. Er zijn vreemde invloeden van buiten, de grootschalige immigratie. Als vanzelf wordt het verlangen naar vroeger sterker. Men zoekt de oude vastigheid, die hoorde bij de standen-maatschappij [...] wat men terug wil, is het gevoel van veiligheid, geborgenheid en overzichtelijkheid." Cas Wouters ²

populisme

Leefbaar Nederland (1999-2007), de LPF (2002-2007), en de PVV (2005-) zorgden voor een **revolutie** het populisme is een **stijl** van politiek bedrijven is die zich slecht verhoudt tot het **polder-model** de politieke status quo ('het pluche') zou het populisme graag negeren met een **cordón sanitaire** maar wetende dat de geest niet meer terug in de fles zal gaan **neemt ze populistische tactieken over** het populisme (LPF, PVV, Leefbaar...) is een complex en (voor hogeschoolden) **verwarrend fenomeen** waar andere partijen een **beginsel-programma** hebben, lijkt het populisme te gedijen op de **beleving** het **schuwt abstracties en nuance**, maakt veelvuldig gebruik van **one-liners**, speelt in op 'wat er leeft', **gevoelens** (door critici afgedaan als **onderbuik**) en incidenten (door critici afgedaan als **waan van de dag**)

er zijn een aantal typische **kenmerken** te onderscheiden:

- > het populisme **mobiliseert** een **miskend ongenoegen** over ervaren misstanden
- > de **schuld** voor die **misstanden** ligt bij **de ander**; er zijn altijd **identificeerbare schuldigen**
- > **vijand-denken**: 'de ander' verschijnt als vijand (linkse elite, allochtonen, moslims, werklozen)
- > **gewone mensen** zijn normale mensen; wie **afwijkt** van de norm is gek, lui, slecht of blind (of links)
de gewone man bezit ook het **gezonde verstand** (in tegenstelling tot de intellectuele elite)
- > **verbeelding** is belangrijker dan onderbouwing; **framing** en **spin** worden expliciet ingezet
(*testosteron-bommen, asiel-tsunami, kopvoddentaks, tuigdorpen, haatbaarden, kalifaat van de multicult*)

er wordt aanspraak gemaakt op de **common sense** van de gewone man, i.p.v. de intellectuele theorie i.p.v. nuance, argumentatie en feiten verkiezen populistten **framing** en **fact-free politics** voor hun boodschap 'wij', 'de hardwerkende nederlanders', worden gepiepeld door de politiek / ambtenaar / allochtoon / intellectueel

Henk & Ingrid representeren 'het volk', de gewone burger, en hebben een wantrouwen tegen:

- > dat wat van 'buiten' komt: **niet-geïntegreerden** (allochtonen, criminelen, werklozen en andere losers)
- > dat wat van 'boven' komt: **overheid** (ambtenaren & politieke elite), **intellectuelen**, artiesten, (linkse) media

de samenleving wordt door de PVV op **normatieve** manier verbeeld als Henk & Ingrid; '**de ander**' moet **integreren** zij die niet aan dat beeld (kunnen of willen) voldoen, zien zichzelf dus **buiten de samenleving** geplaatst Wilders herbenoemt de belangrijkste tegenstelling in de politiek niet langer tussen links en rechts, maar tussen een Nederland van de "*subsidie-slurpende grachtengordel-elite en hun kleffe vriendjes*", en een Nederland van "*de gewone mensen die zuchten onder te hoge belastingen en het straat-terrorisme*"

de strijd om de Nederlandse identiteit

na *Paars* komt er een andere tegenstelling dan links / rechts centraal te staan: die op basis van **cultuur** het **populisme** plaatst zich tegenover het **kosmopolitisme** van '**politiek correct**' Nederland

als het gaat om '**de elite**' in '**Brussel**' of '**Den Haag**' dan verwijst 'het volk' naar 'de **bevolking**' als 'de **burgers**' als het gaat om '**asielzoekers**' dan verwijst 'het volk' naar 'de Nederlanders' als **etnische** groep met een eigen cultuur vaak echter is de context niet eenduidig: "*het Nederlandse volk wil dit niet*" (Wilders over vluchtelingen, sept. 2015)

'**het volk**' is aldus opnieuw uitgevonden met behulp van een dubbele front-linie:

- enerzijds wordt een gecanoniseerde '**wij**' (**autochtoon**) afgezet tegen een uitgeburgerde '**zij**' (**allochtoon**)
- anderzijds wordt '**het volk**' gedefinieerd in tegenspraak tot de '**intellectuele elite**' in politiek en media

Máxima reageerde in 2007 op een WRR-rapport dat zij niet zoiets als '**dé Nederlandse identiteit**' had gevonden

*"De WRR stelt dat in steeds bredere politieke en maatschappelijke kringen de opvatting heerst dat integratie, naast **maatschappelijke participatie**, noodzakelijkerwijs een **identiteitsverandering** impliceert en, daaraan gekoppeld, een verschuivende **loyaliteit** van het land van herkomst naar Nederland. De raad constateert bovendien dat integratie in toenemende mate wordt voorgesteld als een zero-sum game; van migranten wordt verwacht dat zij zich **exclusief** zouden moeten "**identificeren**" met Nederland en afstand zouden moeten nemen van andere banden. De WRR plaatst vraagtekens bij de wenselijkheid en houdbaarheid van een scherpe definitie van Nederlandse identiteit als antwoord op de roep om maatschappelijke samenhang te bevorderen en integratie van minderheden tot stand te brengen. In deze tijd, waarin de **pluriformiteit** van de maatschappij eerder toe- dan afneemt, draagt de pretentie van zo'n afgebakende nationale identiteit er volgens de raad juist toe bij dat steeds meer groepen zich hierin **niet** zullen herkennen. Daardoor ontstaat het risico van **vervreemding** van de Nederlandse samenleving. Het gevaar van desidentificatie ligt op de loer. Die kan zich uiten in **stilzwijgende desidentificatie**, waarbij groepen mensen zich **mentaal terugtrekken** uit de samenleving, en bijvoorbeeld niet meer gaan stemmen en zich niet bemoeien met het openbare leven, maar ook in meer **radicale** vormen van **disidentificatie**, waarbij de democratische **rechtsorde** niet langer wordt erkend."* WRR-rapport: *Identificatie met Nederland* (2007)

verheffing

binnen de sociaal-democratie is **verheffing / vorming** altijd een prominent thema geweest

Willem Adriaan Bongers (1876-1940, criminoloog, socioloog, SDAP) erkende een '**pathologie van de verloederings**'

hij wilde deze aanpakken door de onderklasse van haar '**ziektebeelden te genezen**'

na WO1 werd *verheffing* van gevangenen, prostituees, landlopers en andere onaangepasten, gemeengoed

het **paternalisme** over een **gepathologiseerde onderklasse** nam toe (**eugenetica, opvoedingskampen**)

verheffing was een brede verzameling aan 'verbeteringen' van zowel **moraliteit, hygiëne** als **gemeenschapszin**

het *verheffings*-ideaal leek op het '**beschavingsoffensief**' van de 19^e eeuw: **disciplineren van de onderklasse**

na WO2 maakte disciplineren plaats voor **persoonlijke ontwikkeling** en **vorming**

eugenetica en collectieve verhuizingen behoorden tot het (door de nazi's besmette) verleden

Emanuel Boekman (1889-1940, SDAP) had de taak van de sociaal-democratie omschreven als:

"[...] de massa op te heffen uit de enge gezichtskring van de strijd om het naakte bestaan"

sociaal-democraten als Willem Drees (1886-1988, SDAP) propageerden vooral **materiële verheffing**

Willem Banning (1888-1971, SDAP) vatte *verheffing* op als "**persoonlijke vorming in een hechte gemeenschap**"

onderwijsminister Gerardus van der Leeuw (1890-1950) wenste geen verheffende taken bij het onderwijs te leggen

verheffing viel onder '**cultuur**': verenigingen, clubs, partijen, kerken en jeugdorganisaties; **niet onder leerplicht**

De weg naar vrijheid (1951) pleitte voor bevordering van **deelname van lagere sociale klassen** aan het onderwijs
doel van *verheffing*: individuele **ontplooiing** om de mens uit de massa te redden door de **massa leefbaar te maken**

"onderwijs draagt bij tot datgene wat vroeger onder socialistische culturele verheffing werd genoemd"

(PvdA-verkiezingsprogramma van 1994)

"Verheffing en integratie zijn niet alleen de taak van het onderwijs, maar ook van andere

overheidsorganisaties en de politiek" Achmed Marcouch (2008)

verheffing in de 21^e eeuw

verheffen is een vorm van **emancipatie**; niet in de betekenis van bevrijding, maar van **vorming** (*Bildung*)

jezelf ontwikkelen veronderstelt niet alleen *negatieve vrijheid* (vrij zijn **van** dwang), maar vooral *positieve vrijheid*:

verantwoorde keuzes kunnen maken en het eigen levensproject vorm kunnen geven

in 2013 heeft de *Wiardi Beckman Stichting* studie gedaan naar wat we in Nederland 'van waarde' achten

het 2^e thema in het onderzoek **Van waarde; sociaal-democratie voor de 21^e eeuw** handelt over **verheffing**

hieronder volgen samengevatte passages uit twee artikelen die verschenen in het betreffende blad S&D

Dick **Pels**: *Naar een vrijzinnig paternalisme*

Pels schetst hoe de afgelopen decennia de ontzuilde en **mondige consument** zich niet langer laat bevoogden
vrijheid, autonomie en zelfontplooiing zijn omgeslagen in egoïsme, narcisme, grote-mondigheid en onbeschoft gedrag
egoïsme en doorgeslagen verzakelijking aan de ene kant en emotionele en fysieke ontremming aan de andere
hij hekelt de TROS-mentaliteit die lijkt te zeggen: "**geef de mensen wat ze willen, niet wat ze moeten willen**"
het bevechten van **negatieve vrijheid** heeft geleid tot onverschillig relativisme: "*ik doe mijn ding, jij doet jouw ding*"
moderne **ego-burgers** willen houden wat ze hebben: **eigen** welvaart, **eigen** mening, **eigen** wijk, **eigen** cultuur
dit anti-moralisme daagt ertoe uit om het moraliseren opnieuw uit te vinden

emancipatie is immers meer dan ontplooiing van de **individuele keuze-vrijheid**: **waartoe** willen we vrij zijn?
we hebben een positief ideaal van **matiging** en **zelfbeheersing** nodig, dus van (zelf)beperking van de vrijheid
een **kwantitatieve** benadering (**méér** vrijheid) volstaat niet: het gaat om de **kwaliteit** van het bestaan
we hebben inhoud nodig: een normatieve visie op een beschaafde, tolerante, duurzame en vrijzinnige samenleving
m.a.w: er is behoefte aan een **beschavings-offensief** op vrijzinnige grondslag, en een idee over **het goede leven**
zelfontplooiing is één, maar we moeten ons afvragen welke talenten maatschappelijk **nuttig** en **aanvaardbaar** zijn
het individu is wellicht de eerst aangewezen, maar **niet de enige die gaat over zijn eigen 'goede leven'**
het begrenzen van staatsingrijpen is belangrijk, maar bepaling van de inhoud en **begrenzing van vrijheid** ook
we moeten voorwaarden scheppen die mensen in staat stellen niet alleen vrije, maar ook **goede keuzes** te maken
we moeten het hebben over de inhoud van **het goede leven**, en de **deugden** en competenties die hierbij nodig zijn:
zelfrelativering, zelfkritiek, bescheidenheid, openheid en het vermogen zich te kunnen inleven in anderen

hoe kunnen opvoeders, hulpverleners en ordehandhavers hun legitieme **gezag** heroveren?

welke technieken van **sturing** en **verleiding** kunnen worden ingezet om burgers aan te zetten tot gewenst gedrag?
vrijzinnigheid vergt een oordeel en strategie die **eisen stelt** aan de **manier waarop mensen denken en leven**
het wordt tijd dat progressieve partijen zich zelfbewuster **profilieren** als een democratische **elite**
dit om vrijzinnige idealen te verdedigen tegen de zelfbenoemde woordvoerders van 'het volk'

een cultuur van vrijzinnige **verheffing** kan vooralsnog niet meer dan een minderheids-cultuur zijn
niettemin moet zij niet bang zijn om te **leiden**, **trots** zijn op haar waarden en willen **streven naar de macht**
in alle bescheidenheid blijft zij **zichzelf beter vinden** dan gesloten, kleingeestige culturen

Bas van Stokkom

Wat een huffer! - *ergernis, lichtgeraaktheid en maatschappelijke verruwing* (2010) &

De noodzaak van verheffing; over mateloosheid en de hegemonie van de 'eigen keuze'-doctrine (2013)

het *emancipatie-project* is **mislukt**: burgers hebben zich '**suf**' **geëmancipeerd** en moeten nu permanent '**zelf kiezen**' de markt biedt het ultralichte zingevingskader van het beeld, de icon, het merk en de lichamelijke **ervaring** aan de 'onderkant' van de samenleving gaat het kapitalisme van de **begeerte** er dagelijks met de paplepel in mensen hebben **nooit geleerd weerstand te bieden** tegen *bling-bling*, snelle auto's, geweld en porno de commercie en de amusements-industrie brengen onophoudelijk gemakkelijke **entertainment** aan de man juist in lagen van de bevolking waar resistentie tegen deze **verdwazing** het zwakst is, is de aftrek het gretigst mensen in kansarme milieus zijn ook meer vatbaar voor populisme en **goedkope retoriek**

de nieuwe middenklassen van 'opwaarts mobielen', 'genieters' en 'gemaks-georiënteerden' zijn **op zichzelf** gericht assertieve Nederlanders willen onbelemmerd handelen en spreken, en hebben weinig affiniteit met **zelfbeheersing** vrijheid wordt opgevat als '**niet gehinderd** worden', als een frivole rit **bergafwaarts**, zonder zelfcontrole of matiging aan **bemoeizucht** hebben zij hartgrondig de pest: aan **individuele vrijheid** mag niet worden getornd vrijgevochten '**antiburgers**' reageren op **paternalisme** met: "*dat maak ik zelf wel uit*"

de nieuwe burgerij kenmerkt zich door **zelfingenomenheid** en wil **geen inperking van vrijheden** een beroep op moraliteit wordt al snel geïnterpreteerd als inperking en een **aanval op het ego** tegelijkertijd ergeren burgers zich aan **asociaal gedrag** en **gebrek aan respect van anderen** de samenleving vertoont op die manier '**morele uitvalsverschijnselen**' men verkiest het **gemak**, laat de normen voor wat ze zijn, en is **moe** om overal **argumenten** voor te hebben

het geloof in beschavings-idealen is ver te zoeken, en bij '**verheffing**' krijgen velen een vieze smaak in de mond na de jaren '60 is links *beschavingswerk* gaan kritiseren: kansarmen zouden object van onfris **bedilzucht** worden de arbeiderscultuur zou gelijkwaardig zijn aan de cultuur van hogere milieus; zelfs authentieker want minder hypocriet beschavings-offensieven zouden slechts de leefwijze van de hoogopgeleide elite **opdringen** aan de gewone man zowel links **emancipatie**-denken en politieke correctheid als het **liberalisme** hebben hiertoe bijgedragen zelfbeschikking werd belangrijker dan persoonlijke ontwikkeling, en de consequentie is een **waarden-relativisme** gevolg is dat niemand meer het lef heeft *graffiti*, zuipen of veel geweld op tv kijken te **veroordelen** wie ben jij, om kijkers van *Oh Cherso*, porno en gewelddadig vermaak, als **onvrije** mensen af te schilderen? de **eigen keuze-doctrine** draagt zo bij aan de reproductie van **achterstand** en de kloof tussen kansrijk en kansarm mensen aan de onderkant worden '*uitgeleverd aan vrijheid*' door hen de autonomie toe te dichten die ze niet hebben zo veroordelen we laag-geletterden tot hun zelf-gekozen lot: een bestaan verstoken van *beheersing*, *maat* en *reflectie*

*"de hoger opgeleide burgers laten de onderklasse verzuipen in hun laag-cultuur,
terwijl ze zelf wel beter weten en zweren bij hoge kunst en muziek"* (Thomas Nys, UvA)

de heersende liberale klassen zijn erin bedreven dat **onverantwoorde** handelen op zijn beloop te laten mede omdat zij het *gênant* vinden te **vertellen welke leefwijzen de moeite waard zijn**

deze collectieve **zelf-censuur** moet de schijn van autonomie hooghouden, zelfs van de **proleet** of **verdoofde geest** morele vorming, burgerschap, het is allemaal niet van belang, niet meer dan **verdwaasd voor de beeldbuis liggen** als de welgestelde klassen het gênant vinden om aan te geven wat kunst en cultuur in positieve zin betekenen, raken ook de opvoeding en het onderwijs van idealen verstoken

als **alles evenwaardig** is, maakt dat mensen weerloos tegen de **dictatuur van de amusements-industrie**

het verblijf in de **laag-cultuur**, en de **vrije val van de 'onmatigens'** naar die cultuur, moet ontmoedigd worden *onmatigheid en grenzeloosheid* vragen om *matiging en begrenzing*; "**varkensvreugden te boven komen**" (de Kadt) hiertoe dienen competenties ontwikkeld te worden: bijv. zelf-reflectie t.a.v. **primaire impulsen**, en autonomie vereist jezelf kunnen corrigeren en hindernissen (**impulsiviteit, onwetendheid**) overwinnen de grootste uitdaging is om de maatschappelijke participatie van lager opgeleiden te stimuleren in **sport**-verenigingen en **buurt**-organisaties doen zij het relatief goed maar in **school**-besturen, **kunst**- en **muziek**-clubs, **milieu**-organisaties en **politiek** blijft hun deelname sterk achter mensen weghouden van '**hoge cultuur**', '**goede manieren**' of '**burgerschap**' verkleint hun kansen

verheffing en cultureel kapitaal

de aanmatigende toon van deze passages doet denken aan het **beschavingsoffensief** van de 19^e eeuw het draait bij *verheffing* volgens Van Stokkom om **cultureel kapitaal**: overdracht van ideeën, gedrag en moraal de vraag is of dat **culturele kapitaal** over te dragen is van de 'hogere' op de 'lagere klassen'... te meer omdat het *cultureel kapitaal* van de 'hogere klasse' **ontwikkeld is met het oog op distinctie (!)**

Pierre **Bourdieu** (1939-2002)

onderscheidt in *The Forms of Capital* (1986) naast *economisch kapitaal* ook *sociaal & cultureel kapitaal*

- **economisch kapitaal** bestaat uit de materiele en **financiële middelen** om invloed uit te oefenen
- **sociaal kapitaal** ³ betreft de **relaties en netwerken** die mensen in staat stellen invloed uit te oefenen mensen hebben contacten nodig om te stijgen op de sociale ladder, maar ook om zich te ontplooien
- **cultureel kapitaal** betreft de beheersing van **culturele competenties**: kennis, ideeën, waarden, houding, smaak het is de '**know-how**' van de **gebruiken en normen & waarden** (en etiquette) binnen een (sub)cultuur of klasse om hogerop te komen in de samenleving is internalisering van de **heersende moraal** essentieel m.n. *cultureel kapitaal* is het middel waarmee **elites** zich weten te **onderscheiden** van niet-ingewijden "*over smaak valt niet te twisten*" luidt het gezegde, maar **smaak is bij uitstek om over te twisten**, aldus Bourdieu

hoge cultuur / elite	lage cultuur / massa
beschaafd / verfijnd	primitief / ruw / lomp
zelf-ontplooiing	behoefte-bevrediging
echt / authentiek	oppervlakkig / vluchtig
kunst / literatuur	entertainment / lectuur
beheersing / discipline	instinctief / impulsief / gemakzucht / spilzucht
redelijkheid / geestelijkheid	emotionaliteit / lichamelijkheid / uiterlijk vertoon
christen / deugdelijk / uitverkoren	heiden / gedoemd

"de gemene man is ruw en onbeschaafd; haveloos en morsig; zinnelijk, zonder hogere gevoelens; hij verhoert en verzuipt zijn loon en jaagt bij thuiskomst zijn vrouw en kinderen de schrik aan; gezwegen wordt dan nog van de onbeschofftheid, die hem eigen is." ⁴

"het doel der Maatschappij is, om de onvermogenen onder onze landgenooten, tot brave burgers, en nuttige menschen (...) met één woord, tot edelaartige Nederlanders te vormen."
(Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; opgericht in 1784)

"want orde is het groote woord, waarmede onze Lieve Heer de wereld in stand houdt, en zonder welke geen huishouding staan kan blijven, en zonder welke geen kind wat worden kan"

sociaal verkeer is *"verbeuzelen van tijd en voert tot het verwaarlozen van de huiselijke plichten"*

meisjes die niet beschermd worden opgevoed lopen het gevaar zich te ontpoppen tot:

"vuile sletten, afschuwelijke huisplagen, 'moeders' die dezen vereerenden naam niet waardig zijn, en ware uitvaagsels van het menschelijk geslacht en pesten voor de samenleving"

"afkeurenswaard is ongerichte liefdadigheid; wie geeft, zonder nader onderzoek in te stellen naar de arme zelf, werpt slechts olie op het vuur der luiheid [...] en schaamteloosheid"

daarom publiceert de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen een **handleiding** voor **bevoogding** de armen moesten, net als kinderen, onder voortdurend, maar onopvallend, **toezicht** staan welgestelden moesten een aantal arme gezinnen onder hun hoede nemen en hen deugd bijbrengen het **gezin**, als hoeksteen van de samenleving, was **te belangrijk om aan de ouders over te laten** (!)

"Wij komen op allerlei tijden onze armen overvallen, en staan voor hunne oogen, als zij ons het minst verwachten. Hoe schrikken zij menig malen, als ze de heeren diakenen eensklaps voor zich zien!

Hoe menigeen' hebben wij dan betrapt op onnoodige uitgaven, snoeperijen en zoo al meer! [...]

Wij geven nu met oordeel en kennis van zaken. Wij weten nauwkeurig, wat elk verdient of verdienen kan."

(A.J.P. Oort: *Handleiding voor het patronaat over armen*, 1857)

sociaal darwinisme & eugenetica

de combinatie van **urbanisatie, armoede, slechte hygiëne** en **huisvesting** baarde zorgen behalve moraal werd ook **volksgezondheid** een belangrijk thema, en de wetenschap kon daarbij helpen Darwin's evolutie-theorie en de genetica leidden begin 20^e eeuw tot het **sociaal-darwinisme** en de **eugenetica**

eugenetica is de toepassing van evolutie-biologische inzichten gericht op *genetische "verbetering"* van mensen, d.w.z. **groepen** mensen (rassen, volkeren, minderheden, etc.), later ook wel **sociaal-darwinisme** genoemd ⁵ de term "**survival of the fittest**" sprak daarbij tot de verbeelding (toen nog in **positieve** zin) zwakzinnigen, epileptici, paupers, dronkaards, criminelen, zigeuners, homo's konden bestempeld worden als **unfit** **gedwongen sterilisatie** zou leiden tot een afname van deze 'last' op de schouders van de maatschappij tot 1935 waren er in de V.S. al zo'n 20.000 mensen gesteriliseerd, maar ook andere landen praktiseerden het

vóór de 2^e Wereld-oorlog waren *sociaal darwinisme & eugenetica* **populaire stromingen**: aanhangers waren o.m: Leonard Darwin (zoon van), Winston **Churchill** (Brits premier), Alexander Graham **Bell** (uitvinder telefoon), H.G. Wells (*War of the Worlds*), Theodore **Roosevelt** (president 1901-1909), John Maynard **Keynes** (econoom)

oprichter van de **Eugenics Society** (later *Galton Institute*) was **Julian Huxley** (broer van Aldous) ⁶

"we passen kweek-technieken toe op gewassen en dieren, waarom niet op mensen?" (Huxley, *Galton lecture*)

de lagere klassen zijn **in erfelijk opzicht inferieur, maar reproduceerden zich sneller** dan de hogere klassen

"If so, then we must plan our eugenic policy along some such lines as the following:... The lowest strata, allegedly less well-endowed genetically, are reproducing relatively too fast. Therefore birth-control methods must be taught them; they must not have too easy access to relief or hospital treatment lest the removal of the last check on natural selection should make it too easy for children to be produced or to survive; long unemployment should be a ground for sterilization, or at least relief should be contingent upon no further children being brought into the world; and so on." (Huxley, 1941) ⁷

we moeten streven naar *"the virtual elimination of the few lowest and most degenerate types"*

een uitgebalanceerd dieet, educatie, sport, orde en regelmaat zouden leiden tot minder nakomelingen

volksgezondheid was een aan twee kanten snijdend mes:

"Unless we invent and enforce adequate measures for regulating human reproduction, for controlling the quantity of population and preventing the deterioration of quality of racial stock, we are doomed to decay"

na W.O.2 werd *eugenetica* geassocieerd met **nazi-Duitsland**, de **holocaust**, **raciale hygiëne**, Josef **Mengele**, etc sinds 1948 valt *eugenetica* volgens de VN onder **schending van de mensenrechten** en **genocide** ⁸

hierdoor zijn **de evolutie-theorie**, de naam **Darwin**, en het idee **erfelijkheid** in **discrediet** geraakt

de sociale kwestie als revolutionair project

het beschavings-offensief in de 19^e eeuw was gestoeld op een **burgerlijke moraal** waarin **deugd** centraal stond
centraal in de burgerlijke moraal stond het idee van **Bildung (vorming / verheffing / zelf-ontplooiing)**
het idee hierbij was dat zelf-ontplooiing en **sociale harmonie** in elkaars verlengde liggen
de ontwikkelde **burger** is drager van **cultuur**; en daarmee de belichaming van de burgerlijke **vrijheid**

voor de arbeiders-klasse ging dit vooralsnog niet op: die was **achtergebleven** en moest een inhaal-slag maken
'de **massa**' moest **opgevoed** en opgeleid worden d.m.v. **educatie**, en ook *volksgezondheid* werd een thema
nieuwe wetenschappen als **sociologie** en **antropologie** bestudeerden de cultuur van de '**gewone man**'
zo werd **volks-cultuur** gaandeweg ook erkend als zelfstandige cultuur, zij het als inferieure '**lage cultuur**'
materiele en **geestelijke verheffing** moesten **sociale & politieke participatie** van 'de massa' stimuleren
de **verzuiling** zorgde voor **sociale participatie: geestelijke verheffing** via de partij, verenigingen, etc

¹ bijv. een jongeman raapt een propje papier van de straat en gooit dat in een afvalbak
prompt is hij de held: Miss Holland dringt zich aan hem op, tv-microfoons worden hem voorgehouden,
hij krijgt een lintje van de burgemeester, een fanfare-orkest duikt op, er vliegen straaljagers over,
en er wordt een standbeeld voor hem onthuld; "*alweer een lid erbij! het gaat goed met de maatschappij*"

² Herman Vuijsje & Cas Wouters (SCP): *Macht en gezag in het laatste kwart: inpakken en wegwezen* (1999)

³ de term sociaal kapitaal werd voor het eerst gebruikt in 1916 door L.J. Hanifan (1879-1932)
"I do not refer to real estate, or to personal property or to cold cash, but rather to that in life which tends to make these tangible substances count for most in the daily lives of people, namely, goodwill, fellowship, mutual sympathy and social intercourse among a group of individuals and families who make up a social unit [...] The individual is helpless socially, if left to himself. If he may come into contact with his neighbor, and they with other neighbors, there will be an accumulation of social capital, which may immediately satisfy his social needs and which may bear a social potentiality sufficient to the substantial improvement of living conditions in the whole community. The community as a whole will benefit by the cooperation of all its parts, while the individual will find in his associations the advantages of the help, the sympathy, and the fellowship of his neighbors"

⁴ Johannes Clarisse: *Middelen om de losheid in grondbeginselen en zeden te stuiten*, 1802

⁵ basis voor deze 'toegepaste wetenschap' vormden de theorieën van Spencer, Darwin, Mendel en Weismann
N.B: het fokken of kweken van rassen (honden, paarden, planten) is ook *eugenetica*, maar dan bij niet-mensen

⁶ Aldous Huxley is de auteur van *Brave New World* (1932), en dystopisch verhaal over de 'ideale samenleving'
hun opa was Thomas Henry Huxley (bijgenaamd Darwin's Bulldog), geducht verdediger van het darwinisme

⁷ Julian Huxley bedacht ook de termen *evolutionaire ethiek* (1943) en *transhumanisme* (1957)

⁸ desondanks zijn tussen 1996 en 1999 onder president Fujimori duizenden Peruaanse vrouwen met een indiaanse afkomst gesteriliseerd